

Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο

Τόμ. 5, Αρ. 1 (2011)

Τεύχος 5

παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο
διεθνής περιοδική έκδοση παιδαγωγικών προβληματισμών

Τεύχος, 5 Μάιος 2011

Ο Howard Gardner και το Έργο του

Ιωάννης Χατζηγεωργίου

doi: [10.12681/revmata.31101](https://doi.org/10.12681/revmata.31101)

Copyright © 2022, Ιωάννης Χατζηγεωργίου

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4/#).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χατζηγεωργίου Ι. (2022). Ο Howard Gardner και το Έργο του . *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 5(1), 100–106.
<https://doi.org/10.12681/revmata.31101>

Ο Howard Gardner και το Έργο του¹

Ιωάννης Χατζηγεωργίου *

hadzigeo@rhodes.aegean.gr

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Θα ήθελα και εγώ με τη σειρά μου να πω ότι είναι μεγάλη και ιδιαίτερη τιμή για μας- και εννοώ το Τμήμα μας, το Πανεπιστήμιο, την Πόλη της Ρόδου- που βρίσκεται ανάμεσά μας ο Καθηγητής Howard Gardner, σ' αυτή την τελετή αναγόρευσής του σε επίτιμο διδάκτορα του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Και το λέω αυτό, το τονίζω, επειδή δεν πρόκειται απλά για έναν επιστήμονα, ο οποίος μελέτησε και έγραψε για τις λειτουργίες του νου, τη γνωστική ανάπτυξη και τις επιπτώσεις τους στην παιδαγωγική επιστήμη δεν πρόκειται απλά για έναν πανεπιστημιακό καθηγητή που έγραψε περίπου 30 βιβλία και πάνω από 500 άρθρα· δεν πρόκειται απλά για κάποιον που συγκαταλέγεται ανάμεσα στους 100 διανοούμενους του πλανήτη. Το τονίζω κυρίως γιατί πρόκειται για έναν επιστήμονα που ξεκίνησε να προκαλεί μια «παραδειγματική μετατόπιση», εφόσον η θεωρία που πρότεινε πριν από 25 χρόνια αλλάζει την αντίληψή μας για την ευφυΐα.

Κόντρα στο κατεστημένο της επιστήμης της ψυχολογίας, ο Howard Gardner πρότεινε μια θεωρία, σύμφωνα με την οποία η νοημοσύνη δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μια μονοδιάστατη έννοια, ως κάτι που μπορεί να αξιολογηθεί μέσα από κάποια τεστ, τα οποία στηρίζονται σε μαθηματικά και γλωσσικά puzzle και να μετρηθεί με έναν αριθμό - το γνωστό IQ (πηλίκιο ευφυΐας). Η θεωρία, δηλαδή, αυτή των πολλαπλών ευφυϊών ή των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης, αποτελεί στην ουσία μια κριτική της άποψης ότι υπάρχει μια μοναδική νοημοσύνη.

Το πρώτο κεφάλαιο, στο πρώτο, κατά την άποψή μου, πιο σημαντικό βιβλίο του (το 4^ο όμως σε σειρά), το οποίο γράφτηκε το 1975 (δηλαδή όταν ο Howard Gardner ήταν 32 χρονών) με τίτλο *The Shattered Mind* (Ο Κατεστραμμένος Νους), ξεκίνησε με έναν στίχο του ποιητή T.S. Eliot: *‘Δεν είναι αρκετό να κοιτάζουμε μέσα στις καρδιές μας χρειάζεται να κοιτάζουμε μέσα στο εγκεφαλικό μας φλοιό’*. Και αυτό ακριβώς έκανε ο Howard Gardner. Επί σχεδόν 4 δεκαετίες μελέτησε τις λειτουργίες του εγκεφάλου, τις ικανότητες, τις δυνατότητες που έχει, με άμεσο ενδιαφέρον όμως για τις επιπτώσεις των μελετών αυτών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αλλά και στις μελέτες του αυτές, ο Howard Gardner ακολούθησε ένα δρόμο λίγο διαφορετικό απ' αυτόν που ακολουθούν οι περισσότεροι από τους ομοτέχνους του. Έχοντας συνειδητοποιήσει ότι η «εγκεφαλική βλάβη» μπορεί να αποτελέσει ένα μονοπάτι, το οποίο οδηγεί στην αποκάλυψη των μυστικών της λειτουργίας του ανθρώπινου εγκε-

---

¹ Ομιλία του Καθηγητή κ. Ιωάννη Χατζηγεωργίου* για το έργο και την προσφορά στην επιστήμη και στον κόσμο της εκπαίδευσης του Καθηγητή Howard Gardner, στην τελετή αναγόρευσης του ως Επίτιμου Διδάκτορα του Τμήματος Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.) της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

* Καθηγητής ΤΕΠΑΕΣ Πανεπιστημίου Αιγαίου

φάλου, δίνει μεγάλη σημασία στα άτομα που αποκλίνουν από τον κανονικό πληθυσμό. Αυτό μπορεί κάποιος να το θεωρήσει ως μια «ευφυή» στρατηγική, την οποία όμως ακολούθησαν κάποιοι επιστήμονες που σημάδεψαν τον πολιτισμό μας.

Ο Freud, για παράδειγμα, στράφηκε στα συναισθηματικά διαταραγμένα άτομα, προκειμένου να δείξει τη συνέχεια ανάμεσα στην «υγιή» και «άρρωστη» προσωπικότητα. Ο Piaget στράφηκε στο μικρό παιδί, προκειμένου να αποκαλύψει τις βάσεις, τις απαρχές της σκέψης του ενήλικα. Ο Levi-Strauss ταξίδεψε σε μακρινές χώρες για να μελετήσει ανθρώπους πολύ διαφορετικούς απ' αυτούς της κοινωνίας στην οποία ζούσε. Ο μπηχεβιοριστής Skinner και ο ηθολόγος Lorenz μελέτησαν διαφορετικά είδη, σε μια προσπάθεια να εντοπίσουν την εξελικτική συνέχεια διαφόρων δεξιοτήτων, πρακτικών και συναισθημάτων. Ο Howard Gardner μελέτησε άτομα, τα οποία παρέκκλιναν γνωστικά ή διανοητικά από το μέσο πληθυσμό.

Ποιος είναι όμως ο Howard Gardner και πώς έφτασε εδώ σήμερα, στην κορυφή της επιστήμης του και της ακαδημαϊκής του καριέρας; Ο Howard Gardner γεννήθηκε στο Scranton της Pennsylvania. Οι γονείς του είχαν φύγει λίγα χρόνια νωρίτερα από τη Νυρεμβέργη μαζί με το τρίχρονο γιο τους τον Eric. Ο Eric, λίγο πριν γεννηθεί ο Howard, σκοτώθηκε σε ένα ατύχημα κάνοντας σκι με το έλκηθρό του. Το γεγονός αυτό, δηλαδή ο θάνατος του αδελφού του, ενώ δε συζητήθηκε καθώς ο μικρός Howard μεγάλωνε, είχε σημαντική επίδραση πάνω στην προσωπικότητά του.

Λόγω του ατυχήματος του αδελφού του Eric, η συμμετοχή του Howard σε φυσικές δραστηριότητες και στα διάφορα σπορ στο σχολείο ήταν πολύ περιορισμένη, ενώ τον ενθάρρυναν να ασχολείται με δημιουργικές και γενικά πνευματικές/διανοητικές δραστηριότητες. Στην ηλικία των 13 ετών ο Howard ήταν άριστος πιανίστας και μάλιστα φλέρταρε και με την ιδέα μιας καριέρας στη μουσική. Οι γονείς του, βέβαια, ήθελαν να τον στείλουν να φοιτήσει σε ακαδημία στη Μασαχουσέτη. Αυτός αρνείται και προτιμά να φοιτήσει σε ένα προπαρασκευαστικό σχολείο της Πενσυλβανίας. Καταφέρνει έτσι να μπει το 1961 στο Harvard με σκοπό να σπουδάσει ιστορία. Ωστόσο, η γνωριμία του με τον Eric Erikson και η επίδραση που είχε αυτός στο νεαρό Howard ήταν καταλυτική, αφού άλλαξε κατεύθυνση και σπούδασε κοινωνικές σχέσεις (social relations), ένα αντικείμενο που συνδύαζε ψυχολογία, ανθρωπολογία και κοινωνιολογία, αλλά πάντα με ένα ενδιαφέρον για την κλινική ψυχολογία. Αποφοιτεί το 1965. Μετά συνεχίζει τις σπουδές του και για ένα χρόνο βρίσκεται στο Λονδίνο, στο φημισμένο London School of Economics, όπου μελετά φιλοσοφία και κοινωνιολογία. Η συνάντηση και η γνωριμία του, ωστόσο, με τον Jerome Bruner, αλλά και τα γραπτά κείμενα του Piaget, είχαν την ίδια καταλυτική επίδραση στον Howard Gardner, αφού αρχίζει να αναπτύσσει πλέον ένα εντονότατο ενδιαφέρον προς τη Γνωστική Ψυχολογία. Το 1971 λαμβάνει το διδακτορικό του. Η διατριβή του είχε θέμα «Τα στυλ ευαισθησίας των παιδιών».

Ο Howard Gardner συνεχίζει να εργάζεται στο Harvard, εφόσον από το 1967- έτος που ξεκίνησε το Project Zero και αρχίζει η συνεργασία του με το φιλόσοφο Nelson Goodman- αποτελεί ενεργό μέλος της ερευνητικής ομάδας του Project Zero. Το 1972, δηλαδή ένα χρόνο μετά την απόκτηση

του διδακτορικού του, και για 28 ολόκληρα χρόνια, δηλαδή μέχρι το 2000, ο Howard Gardner ήταν ο διευθυντής του Project Zero.

Τι είναι όμως αυτό το Project Zero; Την ιδέα του project αυτού τη συνέλαβε ο φιλόσοφος Nelson Goodman, και το 1967 στήθηκε μια ομάδα ερευνητών που είχαν σκοπό τη διερεύνηση, και τη μελέτη της βελτίωσης της εικαστικής εκπαίδευσης. Ο Goodman πίστευε ότι τα εικαστικά μαθήματα, οι τέχνες γενικότερα, μπορούν να μελετηθούν ως γνωστικές δραστηριότητες. Έδωσε το όνομα Zero (Μηδέν), επειδή μέχρι το 1967 μηδέν ήταν οι γνώσεις, οι εμπειρίες μας σχετικά με το θέμα αυτό. Με τα χρόνια, οι ερευνητές του Project Zero επεκτάθηκαν και σε άλλες γνωστικές περιοχές και διερεύνησαν τη γνωστική ανάπτυξη και τη μάθηση τόσο σε παιδιά και ενήλικες όσο και σε επίπεδο οργανισμών.

Το 1975, αφού ο Howard Gardner είχε αποκτήσει αρκετή εμπειρία (στην αρχή ως ερευνητικό μέλος και μετά ως διευθυντής του Project Zero), και αφού είχε περάσει περίπου 3 χρόνια μέσα στην ειδική πτέρυγα του Ιατρικού Κέντρου Βετεράνων της Βοστώνης, μελετώντας άτομα που υπέφεραν από κάποιο είδος εγκεφαλικής βλάβης, συγγράφει το βιβλίο *The Shattered Mind*, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ο προάγγελος της διατύπωσης της θεωρίας των Πολλαπλών Ευφυϊών. Στο βιβλίο αυτό, ο Howard Gardner αναλύει και εξηγεί το πώς η εγκεφαλική βλάβη ή καταστροφή είναι ο δρόμος για τη μελέτη και κατανόηση του νου και περιγράφει το τι συμβαίνει σε άτομα που έχουν υποστεί τέτοιου είδους βλάβη ή καταστροφή. Πώς, για παράδειγμα άτομα που δεν μπορούν να διαβάσουν λέξεις μπορούν κάλλιστα να διαβάσουν αριθμούς, να ονομάζουν αντικείμενα και γράμματα.

Το 1979 ο Howard Gardner έλαβε μια μεγάλη χρηματοδότηση από το Ίδρυμα Bernard Van Leer στη Δανία, για να εκπονήσει ένα project πάνω στο Ανθρώπινο Δυναμικό (Human Potential), και συγκεκριμένα για να μελετήσει και να συνθέσει το τι γνωρίζαμε μέχρι τότε για τις δυνατότητες του ανθρώπινου νου μέσα από τις έρευνες που είχαν διεξαχθεί τόσο στο χώρο της γνωστικής ψυχολογίας όσο και με άτομα που είχαν υποστεί εγκεφαλικές βλάβες. Το αποτέλεσμα αυτής της μελέτης και σύνθεσης ήταν μετά από 4 χρόνια το βιβλίο *Frames of Mind*. Σ' αυτό το βιβλίο ο Howard Gardner διατυπώνει τη θεωρία των Πολλαπλών Ευφυϊών. Αν και το βιβλίο αυτό – δηλαδή το αποτέλεσμα της υλοποίησης του στόχου του Project πάνω στο Ανθρώπινο Δυναμικό (-και συγκεκριμένα της αποτίμησής του επιπέδου της επιστημονικής γνώσης σχετικής με τις δυνατότητες του ανθρώπινου νου-) γράφτηκε για να δια φωτίσει τους ψυχολόγους, «αγκαλιάστηκε» πολύ περισσότερο από την Παιδαγωγική Επιστήμη και τον κόσμο της Εκπαίδευσης. Ο λόγος είναι, ότι αφενός για τους Ψυχολόγους που τρέφουν μια ιδιαίτερη αγάπη προς την έννοια του “IQ” η Θεωρία των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης θα είναι κάτι «δυσκολοχώνευτο», αφετέρου για τους Παιδαγωγούς και τους Εκπαιδευτικούς η θεωρία αυτή «πιστοποιεί» μια καθημερινή τους εμπειρία: Τα παιδιά σκέφτονται και μαθαίνουν με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Επιπρόσθετα, η θεωρία αυτή δίνει στους εκπαιδευτικούς ένα πλαίσιο οργάνωσης του αναλυτικού προγράμματος και της διδασκαλίας, το οποίο, αν και ξεφεύγει από το παραδοσιακό ακαδημαϊκό μοντέλο οργάνωσης, δίνει τη δυνατότητα, αν δεν εφαρμοστεί επιφανειακά, να προσεγγίσουν τα παιδιά με 7-8 διαφορετικούς τρόπους όλα τα γνωστικά αντικείμενα.

Αν και η θεωρία πρωτο-εμφανίστηκε το 1983, πήρε στον Καθηγητή Howard Gardner πάνω από 15 χρόνια για να συγγράψει άλλα 4 βιβλία που ασχολούνται με το θέμα αυτό και άλλα 2 σε συνεργασία με άλλους συναδέλφους του. Έτσι το 1996, σε συνεργασία με άλλους, συγγράφει τα βιβλία *Intelligence: Multiple Perspectives* (Νοημοσύνη: Πολλαπλές Προοπτικές) και *Practical Intelligence for Schools* (Πρακτική Ευφυΐα για το Σχολείο). Το 1991 βγαίνει το βιβλίο *The Unschooled Mind* (μεταφρασμένο και στα Ελληνικά), το 1993: *Multiple Intelligences: The Theory in Practice* (Πολλαπλές Ευφυΐες. Η Θεωρία στην Πράξη), το 1999 το *Intelligence Reframed*, και το 2000 *The Disciplined Mind*. Σε όλα αυτά τα βιβλία μιλά άμεσα σε γλώσσα απλή, γλαφυρή, επιστημονική και κατανοητή, για τις δυνατότητες της θεωρίας του, τους μύθους που κυκλοφορούν - και φυσικά τους ξεδιαλύνει -, το πώς η θεωρία μπορεί να συμβάλλει στην εις βάθος κατανόηση όλων των γνωστικών αντικειμένων. Σε όλα τα βιβλία του τονίζει τη μοναδικότητα του κάθε παιδιού, του κάθε μαθητή και φυσικά την ιδέα ότι θα ήταν μια εκτίμηση τελείως λανθασμένη να αποκαλέσουμε «κουτούς» ή «χαζούς» αυτούς που αποτυγχάνουν στο παραδοσιακό σύστημα της τυπικής εκπαίδευσης.

Παράλληλα, αλλά και σε συνδυασμό με τις έρευνές του για τη γνωστική ανάπτυξη, ο καθηγητής Gardner μελέτησε το θέμα της δημιουργικότητας. Ήδη τρία χρόνια πριν τη δημοσίευση της θεωρίας των πολλαπλών ευφυϊών, δηλαδή το 1980, δημοσιεύεται το βιβλίο *Artful Scribbles: The significance of children's drawings* (στα ελληνικά Καλλιτεχνικές Καλλικατζούρες: Η σπουδαιότητα των ιχνογραφημάτων των παιδιών), ενώ το 1982 δημοσιεύεται το βιβλίο *Art, Mind and Brain: A Cognitive Approach to Creativity* (Ελληνικά: Η Τέχνη, ο Νους και ο Εγκέφαλος: Μια Γνωστική Προσέγγιση της Δημιουργικότητας).

Δέκα χρόνια μετά τη δημοσίευση της θεωρίας των πολλαπλών ευφυϊών, δηλαδή το 1993, δημοσιεύεται το βιβλίο του *Creating Minds* (Δημιουργώντας Μυαλά), όπου ο Gardner παρουσιάζει μια ανατομία της δημιουργικότητας μέσα από τη μελέτη της ζωής των Einstein, Freud, Picasso, Ghandi, Eliot. Ένα χρόνο αργότερα, το 1994 επιμελείται επίσης ένα βιβλίο μαζί με τους Feldman και Chicksendmehily με τίτλο *Changing the World: A Framework for the Study of Creative* (δηλαδή Αλλάζοντας τον κόσμο: Ένα πλαίσιο για τη μελέτη της δημιουργικότητας). Το 1997, στο βιβλίο *Extraordinary Minds* (Με υπότιτλο *Portraits of exceptional individuals and an examination of our own extraordinariness*), ο Howard Gardner προσπαθεί να αναδείξει το δυναμικό που κρύβεται σε κάθε άνθρωπο. Αν και αυτό το βιβλίο φαίνεται να αποτελεί μια συνέχεια του *Creating Minds*, η προσέγγιση του Gardner το καθιστά μοναδικό.

Όμως όλα αυτά τα χρόνια που διεξήγαγε έρευνες πάνω στη γνωστική ανάπτυξη, τη φύση της ευφυΐας και τη δημιουργικότητα, ο Καθηγητής Gardner πίστευε ότι ο πρωταρχικός σκοπός της εκπαίδευσης είναι η βαθύτερη κατανόηση των γνωστικών αντικειμένων. Αυτή η ιδέα υποστηρίζεται συνεχώς μέσα στα βιβλία του. Ωστόσο, όπως φαίνεται στα πλέον πρόσφατα έργα του, ο καθηγητής Gardner πιστεύει ότι η εκπαίδευση οφείλει να στοχεύει σε κάτι παραπάνω από την κατανόηση των γνωστικών αντικειμένων. Στη νέα χιλιετία, όπως υποστηρίζει, βασικό μας μέλημα είναι να σκεφθούμε

πώς η νοημοσύνη και η ηθική μπορούν να συνδυασθούν ώστε να δημιουργήσουμε έναν κόσμο, στον οποίο διαφορετικοί γενικώς άνθρωποι να θέλουν να εργασθούν και να ζήσουν.

Πάνω σ' αυτήν την ιδέα στηρίχθηκε το Good Work Project (δηλαδή το project της «καλής εργασίας»), το οποίο ξεκίνησε το 1995, με σκοπό τη μελέτη των εμπειριών των διαφόρων ατόμων από διάφορους επαγγελματικούς τομείς. Απώτερος σκοπός του Good Work Project ήταν να κατανοηθεί το πώς άτομα που διαπρέπουν στους διάφορους τομείς μπορούν να παράγουν έργο, το οποίο είναι μεν υποδειγματικό, αλλά συμβάλλει επίσης στο κοινωνικό όφελος. Επειδή ζούμε σε μια κοινωνία, στην οποία η καινοτομία επιβραβεύεται, όπως υποστηρίζει ο Καθηγητής Gardner, όταν δεν είμαστε ηθικά και υπεύθυνα άτομα, τα αποτελέσματα των οποιοδήποτε καινοτομιών μπορεί να είναι καταστροφικά. Το σκεπτικό αλλά και τα εμπειρικά αποτελέσματα των ερευνών που διεξήχθησαν κάτω από την ομπρέλα του Project αυτού υπάρχουν δημοσιευμένα στα εξής βιβλία:

- 1) Good Work: When Excellence and Ethic Meet (2001) (Καλή Δουλειά: Όταν η αριστεία και η ηθική συναντιούνται).
- 2) Making Good: How Young People Cope With Moral Dilemmas at Work (2004) (Κάνοντας το Καλό: Πώς οι νέοι άνθρωποι αντιμετωπίζουν ηθικά διλήμματα στο χώρο εργασίας).
- 3) Changing Minds: The Art and Science of Changing Our Own and Other People's Mind. (Αλλάζοντας Ιδέες: Η τέχνη και η επιστήμη του να αλλάζουμε τις ιδέες μας και τις ιδέες των άλλων).

Το τρίτο αυτό βιβλίο μπορεί να θεωρηθεί ανεξάρτητο από τα προηγούμενα δύο και από την έρευνα σχετικά με το Good Work Project, εφόσον σ' αυτό το συγκεκριμένο βιβλίο ο Gardner έκανε μια εφαρμογή των εμπειρικών ευρημάτων της γνωστικής ψυχολογίας προκειμένου να εξηγήσει το πώς οι βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις των ανθρώπων μπορεί να αλλάξουν. Ωστόσο, αν έκανα μια προσωπική εκτίμηση, θα έλεγα ότι ο σκοπός των βιβλίων αυτών εντάσσεται στο γενικότερο σκοπό του Good Work Project. Και το λέω αυτό, επειδή, όπως φάνηκε από τις έρευνες με νεαρά άτομα που ξεκίνησαν την καριέρα τους (για παράδειγμα, στο χώρο της επιστήμης και της δημοσιογραφίας), το "good work" δε συνοδεύεται αναγκαστικά από ηθικές επιλογές. Επομένως το να αλλάξουν τα άτομα αυτά τις ιδέες τους, τον τρόπο σκέψης τους είναι επιτακτικό, αν πράγματι θέλουμε η προσωπική καταξίωση και επιτυχία να συμβαδίσουν και με την ηθική. Ο Καθηγητής Gardner προτείνει επτά «μοχλούς» που, αν τους κινήσουμε σε συντονισμό μεταξύ τους, μπορεί να προάγουν την πολυπόθητη αλλαγή στον τρόπο σκέψης μας.

Το αποκρυστάλλωμα των ερευνών και της σκέψης του Howard Gardner, με επιπτώσεις στην εκπαίδευση των παιδιών στα σχολεία, μπορεί να βρεθεί στο πλέον πρόσφατο βιβλίο του *Five Minds for the Future* (Πέντε Μυαλά για το Μέλλον) που εκδόθηκε το 2007. Σ' αυτό το έργο, ο Howard Gardner περιγράφει και αναλύει 5 γνωστικές ικανότητες που πρέπει να πάρουν υπόψη τους όλοι όσοι ασχολούνται με την εκπαιδευτική πολιτική και τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Και τούτο γιατί θεωρούνται σημαντικές ικανότητες για τον 21^ο αιώνα. Οι ικανότητες αυτές αναφέρονται στην εις βάθος κατανόηση (depth), στη δυνατότητα σύνθεσης (breadth) στη δημιουργικότητα (stretch), στο σεβασμό

των άλλων και στην ηθική. Ίσως ο σεβασμός και η ηθική να μη θεωρούνται από κάποιον γνωστικές ικανότητες. Ωστόσο, αυτό που είναι σημαντικό, και το τονίζει ο καθηγητής Gardner, είναι ότι χωρίς να σεβόμαστε αυτούς που είναι διαφορετικοί από εμάς, δε θα μπορέσουμε ποτέ να συνεργαστούμε μαζί τους, και χωρίς να είμαστε υπεύθυνα και ηθικά άτομα δε θα μπορέσουμε ποτέ να αναπτύξουμε την εμπιστοσύνη των άλλων.

Το βιβλίο αυτό, δηλαδή τα 5 Μυαλά για το Μέλλον, εκδόθηκε το 2007, δηλαδή ακριβώς 40 χρόνια μετά τη δημιουργία του Project Zero. Στα 40 αυτά χρόνια το έργο του καθηγητή Gardner εστιάστηκε στη διερεύνηση και τη μελέτη της λειτουργίας, της ανάπτυξης, και της εκπαίδευσης του ΝΟΥ. Βασικό μέλημα και ενδιαφέρον του ήταν πάντα, και συνεχίζει να είναι, η προαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στο πώς αυτή η διαδικασία μπορεί να συμβάλλει στη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου. Αυτό είναι το στίγμα αλλά και το κληροδότημα που αφήνει ο καθηγητής Howard Gardner όσον αφορά το επιστημονικό και ακαδημαϊκό του έργο. Μετά τον John Dewey είναι ο πρώτος Αμερικανός που διατύπωσε μια πλήρη παιδαγωγική θεωρία.

Αν θέλαμε βέβαια να κάνουμε μια πλήρη αποτίμηση του έργου του καθηγητή Gardner θα χρειαζόμαστε αρκετές ώρες. Μπορούμε όμως να πούμε ότι το έργο αυτό αν και πολύ ογκώδες – πάνω από 30 βιβλία, εκατοντάδες άρθρα και διαλέξεις- κινείται στους εξής άξονες: Γνωστική ανάπτυξη, δημιουργικότητα, ηγεσία και ηθική.

Η σημαντικότερη συμβολή του είναι προφανώς η διατύπωση της θεωρίας των Πολλαπλών Ευφυϊών, η οποία, όπως είπε χαρακτηριστικά ο καθηγητής Gardner, οδηγεί σε μια νέα αντίληψη, ένα «νέο ορισμό για την ανθρώπινη φύση». Ο Isaaq Asimov, τέως καθηγητής Βιοχημείας στο Πανεπιστήμιο της Βοστώνης - και γνωστός στο ευρύ κοινό ως συγγραφέας βιβλίων επιστημονικής φαντασίας-, είπε χαρακτηριστικά ότι η θεωρία του Howard Gardner είναι «μια ανοιχτή πόρτα που οδηγεί σε μια νέα προοπτική για τον άνθρωπο».

Παρά την οποιαδήποτε κριτική της θεωρίας του, τα μέχρι τώρα ερευνητικά δεδομένα την υποστηρίζουν και δεν τη διαψεύδουν. Βέβαια για όλους αυτούς που θεωρούν και πιστεύουν ότι ευφυΐα είναι αυτό που μετράνε τα test ευφυΐας, τόσο ο ορισμός που δίνει ο Howard Gardner στην ευφυΐα (δηλαδή η ικανότητα να λύνουμε προβλήματα και γενικώς να δημιουργούμε) όσο και η ίδια η θεωρία θα είναι προβληματικά.

Πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι η θεωρία του Howard Gardner δεν είναι απλά σημαντική αλλά «μοναδική», με την έννοια ότι η διατύπωσή της χρειάστηκε τις γνώσεις και τις εμπειρίες ενός επιστήμονα που μπόρεσε αφενός να αντλήσει και να συνθέσει ερευνητικά δεδομένα από διαφορετικές γνωστικές περιοχές, αφετέρου να εργασθεί παράλληλα σε διάφορους επιστημονικούς τομείς. Για να γίνω πιο σαφής πρέπει να αναφέρω ότι η θεωρία των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης είναι μια πολύ «ευφυής» θεωρία, εφόσον στηρίζεται σε συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία είναι βιολογικά, ανθρωπολογικά, ψυχολογικά και λογικά. Επίσης πρέπει να αναφέρω ότι ο καθηγητής Howard Gardner, παράλληλα με το έργο του στο Harvard – πρώτα ως Λέκτορας Παιδαγωγικής, μετά ως Καθηγητής Παιδαγωγικής και τα τελευταία 10 χρόνια ως Καθηγητής Νόησης και Παιδαγωγικής – εργάστηκε επί 11

ολόκληρα χρόνια μέχρι το 1987 ως ερευνητής, αναπληρωτής καθηγητής και Καθηγητής Νευρολογίας στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου της Βοστώνης και για 17 χρόνια, μέχρι το 1993, ως Ψυχολόγος στο Ιατρικό Κέντρο Βετεράνων της Βοστώνης.

Δεν είναι λοιπόν τυχαίο το γεγονός ότι όλα τα βιβλία του εμπεριέχουν στον τίτλο τους τη λέξη MIND, δηλαδή ΝΟΥΣ. Και δεν ήταν σχήμα λόγου όταν είπα ότι η Θεωρία του είναι «μοναδική», εφόσον αυτή η μοναδικότητα πράγματι κατανοείται όταν δούμε το «μοναδικό» αυτό πλαίσιο μέσα από το οποίο αναδύθηκε, και συγκεκριμένα η καριέρα του Καθηγητή Howard Gardner.

Αν πράγματι το πρώτο ήμισυ του περασμένου αιώνα γνώρισε την αποθέωση των φυσικών επιστημών με την καταλυτική τους επίδραση σε όλους τους τομείς δραστηριοτήτων, και αν το δεύτερο ήμισυ (του ίδιου αιώνα) γνώρισε την ανάπτυξη της βιολογίας και της γενετικής, στην αρχή του 21^{ου} αιώνα έχουμε αρχίσει να βλέπουμε την ανάπτυξη των επιστημών του εγκεφάλου. Εδώ η συμβολή του Howard Gardner θα είναι καταλυτική, αφού θα μπορέσει ως ένας «extraordinary mind» να συνθέσει τα σύγχρονα διεπιστημονικά ερευνητικά δεδομένα και να δια φωτίσει, όπως έχει κάνει μέχρι τώρα, τον κόσμο της εκπαίδευσης.

Τελειώνω παραφράζοντας το μεγάλο Φυσικό Werner Heisenberg, ο οποίος είπε ότι όποιος δε συγκλονίστηκε από την κβαντική θεωρία δεν την κατάλαβε. Έτσι λοιπόν λέω ότι όποιος δεν εντυπωσιάστηκε, δε θαύμασε και ίσως δε συγκλονίστηκε από την θεωρία του Howard Gardner δεν την κατανόησε.